

Kavramların Çağırdıkları/Çağrıştırdıkları: Metinlerarasılık Bağlamında İstiklâl Marşı

Demet Koçyiğit *

Özet

Geçmişten günümüze kadar eserler çeşitli şekillerde yorumlanmış, farklı odak noktaları esas alınarak tek bir eserden farklı farklı anlamlar, okumalar, değerlendirmeler sunulmuştur. Türk milli marşı olan İstiklâl Marşı, hem tarihi hem manevi olarak değer verilmiş, çeşitli şekillerde yorumlanmış bir eserdir. Bu çalışmada İstiklâl Marşı, metinlerarası ilişkiler kuramına uygun şekilde bir okumaya tabi tutulacaktır. Metinlerarasılık kuramı metni kendinden önceki ve dönemindeki metinlerle ilişkili olarak ele alan bir kuramdır. Bu kurama göre İstiklâl Marşı'nın metinlerarası okumaya uygunluğu incelenmiş ve elde edilen verilere göre bu bağlamda okunduğunda dikkat çekici sonuçlar elde edildiği belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstiklâl Marşı, Metinlerarasılık, Şiir, Kuram

Invitations / Implications of the Concepts: "İstiklâl Marşı in the Context of Intertextuality

Abstract

Throughout the past up until the present day, works are interpreted in various ways; different meanings, readings, evaluations of a single work based are presented, taking different points to focus on and base their work. The Turkish national anthem, the "İstiklâl Marşı", has been ascribed both historical and spiritual value, and is a work that has been interpreted in various ways. In this study, the "İstiklâl Marşı" will be subject to study according to the theory of intertextuality. Intertextuality is a theory that discusses a text in relation to texts that preceded it and texts of the same era. The eligibility of the İstiklâl Marşı to an intertextual reading is examined according to this theory, and in light of the data obtained when read in this context, remarkable results are obtained, and are specified in this study.

Keywords: İstiklâl Marşı, Intertextuality, Poem, Theory

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı Doktora Öğrencisi, İstanbul/Türkiye, demetkocyiigit1@gmail.com

1. Giriş

Mehmed Âkif Ersoy, 20. yüzyılın Türk edebiyat ve fikir dünyasının en önemli isimlerindedir. Türk edebiyatı ve Türk şiirinin olduğu kadar Türk siyaseti ve düşüncesinin de önemli bir ismi olan Âkif, “Müslüman Doğu’nun, Batı uygarlığının belirlediği çağdaşlık düzeyinin gerisinde kalmasını” eleştirir; “Batı’nın ilim ve teknolojisini alarak Müslüman Doğu’nun hak ettiği konuma yükselmesi gerektiği” düşüncesi ile “Müslüman Doğu ile Batı’yı kendi inanç ve kültür potasında eriterek ‘öz’ hâline getir[diğini]”¹ gösterir. “İstiklâl Marşı” bu durumun somut ve özet bir yansıması niteliğindedir.

20 Aralık 1873’te İstanbul’un Fatih Semti’nde dünyaya gelen Mehmed Âkif Ersoy’un 1893 itibariyle şiirleri yayımlanmaya başladı. *Safahat*’ın ilk kitabını 1911 yılında yayımlayan Âkif, 1933 yılına kadar yedi ayrı eserden oluşan *Safahat*’ı tamamladı.² 1920’de kaleme aldığı “İstiklâl Marşı” Âkif’i ölümsüzleştiren, ismi ile birlikte hep hatırdta tutulan, Türk milletine hediye ettiği eseridir. Bu eser, 12 Mart 1921’de resmen milli marş olarak kabul edilir.³ Milli mücadele dönemini en derin duygu ve hassasiyetlerle yansıtan eser, yaklaşık bir asırdır Türkiye’nin her yerinde okunmakta, ezberlenmekte ve gündemde tutulmaktadır. Fakat bu, marşın ilk iki kıtası için geçerlidir. Bir bütün olarak “İstiklâl Marşı” hak ettiği ilgiyi görmemiştir. “İstiklâl Marşı”, tarihi bir önemi haiz olduğundan içerisinde dönemin tarihini ve tarihi şartlar bağlamında daha önceki devirlerle kurulan ilişkileri yansıtır. Bu nedenle “İstiklâl Marşı”na “Türk Tarih Destanı” diyenler olmuştur.⁴

Tarihi önemiyle dikkat çeken ve Türkiye’nin her köşesinde bilinen “İstiklâl Marşı”nı anlamlandırmak üzere çeşitli çalışmalar yapılmıştır.⁵ Bu çalışmada “İstiklâl Marşı” metinlerarasılık kuramına göre incelenecektir. Metinlerarasılık kuramı Türkiye’de henüz tatmin edici düzeyde yerli uygulamalara sahne olmamıştır. Bu kuram, ele alınan metinleri diğer metinlerle⁶ “dönüştürme” esasına dayalı olarak okuma ve anlamlandırma imkânı sunmaktadır. “İstiklâl Marşı”, klasik tahliller açısından ele alınmış bir metindir. Bu çalışmada metinlerarasılık kuramı ile farklı bir bakış açısına zemin hazırlamak ve bu kuramsal okuma ile veriler

1 Demet Koçyigit, “*Safahat’ta İnsanın Zaman, Mekân ve Eşya İle İlişkisi*”, FSMVÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013, s.1.

2 M. Orhan Okay, “Safahat”, *DİA*, C. 35, İstanbul, 2008, s. 442-444.

3 Detaylı bilgi için bkz: Orhan Okay, “İstiklâl Marşı”, *DİA*, İstanbul 2001, C. 23, s. 355-356.

4 Nusret Karanlıkagezer, “İstiklâl Marşı’nın Doğuşu: Türk Tarih Destanı”, Ankara, *Millî Eğitim Dergisi*, 1986, sy.70, s.9.

5 Detaylı bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: Hasan Akay-Fatih Andı, *İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı: 41 Dize 41 Yorum*, Hat Yayınları, 2010; Azmi Bilgin, “İstiklâl Marşı Üzerine Yapılan Çalışmalar”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (2007), C. XXXVII, İstanbul 2009, s. 22-34.

6 Metin kavramı yazılı metin değil fakat her “şey”dir.

elde etmek amaçlanmıştır. Elde edilen sonuca göre “İstiklâl Marşı” metinlerarası bir okuma için pek çok imkân barındırmaktadır. Bunlara dikkat çekilmesi, metnin farklı olduğu kadar daha derin bir boyutta incelenmesine imkân sağlamıştır.

2. Kuram: Metinlerarasılık Nedir?

Her metnin kendinden önceki ve dönemindeki metinlerle ilişkili olduğu kabulünü temele alan “Metinlerarasılık kuramı” Julia Kristeva ile anılır. Kristeva’ya göre bir metin bir başka metnin parçalarını kendi içinde “kaynaştırma” yolu ile oluşturur. Bir “yeniden yazma” işlemi olarak değerlendirilen bu durum, ‘bir metnin kendinden önce yazılanlardan ayrı yazılamayacağı’ düşüncesinin bir yansımasıdır. Önceki ya da çağdaş metinlerden alınan parçalar “yeni bir birleşim düzeni” çerçevesinde metni oluşturur. “Her şey daha önce söylenmiştir.” şeklindeki kabul de metne metinlerarası bağlamda yaklaşmayı gerektirir.⁷ Metinlerarasılık kuramının temeli Bakhtin’in söyleşimcilik kuramına dayanır. Fakat “metinlerarasılık” (intertextuality) ile kurama adını veren Julia Kristeva’dır. Bu nedenle kuram, Kristeva ile anılır. Bakhtin’in edebiyata ait olan ya da olmayan her “sözce” onu “derinden derine belirleyen toplumsal ve tarihsel bir bağlamda köklenmiştir.” düşüncesi çerçevesinde her sözce bir başka sözceler alanından alındığından sözcelerin ayrışıklığı ortadan kalkar ve “çokseslilik” ortaya çıkar.⁸ Bu çokseslilik içerisinde “söyleşim boyutundan yoksun sözcenin” olmadığı düşünülür. Kristeva da bu fikre paralel olarak tanımı metne taşır ve her metnin kendinden önceki metinlerle kesiştiği yerde bulunduğunu söyler.⁹ Bir “alıntılar mozaigi” olarak nitelenen metin “kendi içinde başka bir metni eriten ve dönüştürür.”¹⁰ Bu eritme ve dönüşümün yansıması ise okurun metinle ve kendi okumaları ile kurduğu ilişkiye göre boyut ve derinlik kazanır.

Metinlerarasılık aslında okurun algısıdır. Okur, metinde kendi özünün yansımalarını, kendi okurluk düzeyinin tarihini, geleneğini, kaynaklarını, duygu ve düşünce dünyasını bulduğu oranda metinlerarasılık gün yüzüne çıkar. Yazar/şair her defasında açıktan göstermez alt metnini. Metni/bilinçaltını okumak okurun ufkuna kalmıştır. “Yeryüzünde söylenmemiş bir söz” yoktur düsturunca tüm zaman ve mekânları, tüm metinleri ve metin oluşturanları “bir”leştirerek okuma eylemi ön plana çıkarılır. Okudukça metin açılır. Hem metni hem kendi zihnini okumaktır metin okurluğu. Bu okuyuştur ki metinleri zaman, mekân, insan unsurlarını aşarak biraya getirir. Öyleyse “İstiklâl Marşı” bu okuyuş ile ne kadar uyumludur?

Bu çalışmada “İstiklâl Marşı”nda yer alan kavramların çağırıldıkları/çağrıştırdıkları ile ulaşılan metinlerarası veriler ele alınacaktır. “Âkif’in *eserinde* sıradan

7 Kubilây Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara, Öteki Yayınları, 1999, s.16-17.

8 *A.g.e.*, s.25-28.

9 *A.g.e.*, s.40-41.

10 Kristeva’dan aktaran Aktulum: *a.g.e.*, s.41.

gibi gözüken ‘açık sır’lardan biri, onun kullandığı *kelimelere, kavramlara*, bunları *kullanım tarzına ve kullanım yerine* verdiği değerdir.”¹¹ Metindeki üslûp ve ekler ile zamanların yer alış şekli de “açık sır”lar arasındadır. “Söz ve üslûbun bütün öğeleri üzerinde özel işlem yürütülmesi”¹², zamanların “taklidî” olarak “öz anlamı” yansıtan unsurlar olarak kullanılması ve böylece geniş zamanın gelecek zamanı da barındıracak şekilde ifade edilmesiyle “anlamın tamamlanmasını geleceğe ertelerken, geleceği[n] bugünün göstereni hâline getir[ilmesi]”¹³ “İstiklâl Marşı”nda dikkat çeken ve okuru metinlerarası bir okumaya davet eden unsurlardır. Bu nedenle şiirin kavram ve ifadeleri zaman ve insan etkenleri ile ele alınacak, dönüşerek oluşan ve oluşmaya devam eden anlam halkaları açılmaya çalışılacaktır.

3. Kuramsal İnceleme: “İstiklâl Marşı”nda Metinlerarası İlişkiler

“İstiklâl Marşı”, genel olarak bir meydan okuma üslûbuna sahiptir. Hakk’ın vaadine sırtını dayayan bir güvenle, aynı safta yer alan muhatabını teskin ederek onun karşısında yer alanlara meydan okunur. Bu üslûp Kur’ân’ın üslûbunu düşündürür. Kur’ân-ı Kerîm’de Allah Teala’nın münafıklara, kafirlere, müşriklere ve yer yer ehl-i kitaba yaptığı meydan okuma nitelikli çağrı zaman, mekân ve muhatap değişikliği ile “İstiklâl Marşı”nda vücut bulur. Artık bu meydan okumanın muhatabı medeniyet adlı sahte kimlikle milletleri boyunduruğu altına almaya çalışan güçlerdir. Onlar ne yaparlarsa yapsınlar, ne söylerlerse söylesinler güçleri hakkı örtmeye, değiştirmeye yetmeyecektir. Ayrıca muhataplarla kurulan ilişki de “İstiklâl Marşı”nda değişmiş, Kur’ân-ı Kerîm’de de zaman zaman görülen kıymet verilen muhataba söz söylenirken öte(ki)lere göz dağı verilmiş, onlar sadece bu göz dağının altında ezilmeye mahkum olanlar olarak çağrıştırılmıştır.

Yine üslûbun taşıdığı peygamberî söylem özelliği olarak Fetih Sûresi’nin “Şüphesiz biz seni, şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.” âyetinden yansımalar görmek mümkündür.¹⁴ Şair, marşta dile getirilenlerin bilfiil içinde olan şahitlerdendir. Bu şahitliği şuur derecesine taşımış bir dille şiirde söz söyler. Bir müjdecî olarak zaferi, vaat edilen günlerin doğacağını müjdeler. Bir uyarıcıdır, müjdelenenlere ulaşılması yolunda yanlışları haber verir ve doğruları tavsiye eder.

Bu üslûbun derinliği sayesinde kavramlarla bir inşa oluşur. Bu inşayı temaşa ise metinlerarası bir mânâ bahçesi oluşturur.

11 Hasan Akay, “ ‘İstiklâl Marşı’ nı Yeniden Okumak İçin Ön Tespitler...”, İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı: 41 Dize 41 Yorum, İstanbul, Hat Yayınları, 2010, s.82.

12 *A.g.e.*, s.83.

13 *A.g.e.*, s.84.

14 Fetih Sûresi, 8. Âyet, *Kur’ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008, s. 503.

3.1. “İstiklâl Marşı”nda Metinlerarasılık /Ortakbirliktelik İlişkileri

3.1.1. Açık İlişkiler (Alıntı/Metin Ekleme, Gönderge -Gönderme-)

Alıntılama, en çok kullanılan yöntemdir. Başka bir bağlam içerisinde kullanılmak üzere alınan metin parçası, yeni metinde kullanılır ve tırnak işareti ya da italik olarak belirtilir.¹⁵ Alıntı yapmadan bir metne ya da isme gönderme yöntemi olan gönderme (gönderge), marşta yoğun olarak görülür. Anıştırmadan farkı olay unsurunun olmamasıdır.¹⁶ Bu kısa tanımlar göz önünde bulundurularak “bağlam değiştirme” yolu ile şiirde yer alan kavramlar izah edilebilir.

3.1.1.1. Vaat

“İstiklâl Marşı”nda yer alan önemli kavramlardan ilki vaat kavramıdır. “Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk’ın / Kim bilir belki yarın belki yarından da yakın”¹⁷ mısralarında dile getirilen bu vaat Hakk’ın vaadidir ve Müslümanlar’ın üstün gelmesi ile ilgilidir. Bu ifade, işkence ve zulüm altındaki Müslümanlar’la alakalı olarak indirilen üç âyet ve Hz. Peygamber (sav)’den rivayet edilen hadise yönelik bir göndermedir. İsrâ Sûresi’nin 81. âyetinde “Yine de ki: Hak geldi; bâtil yıkılıp gitti. Zaten bâtil yıkılıp gitmeye mahkûmdur.”¹⁸ şeklinde, Saf Sûresi’nin 8. âyetinde “Onlar ağızlarıyla Allah’ın nûrunu söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler istemeseler de Allah nûrunu tamamlayacaktır.”¹⁹ şeklinde, Bakara Sûresi’nin 214. âyetinde “(Ey müminler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihayet Peygamber ve beraberindeki müminler: Allah’ın yardımı ne zaman! dediler. Bilesiniz ki Allah’ın yardımı yakındır.”²⁰ şeklinde ifade edilen bu vaat Hendek ve Uhud Savaşları ile Medine’ye hicrette yaşanan zorlukları hatırlatmaktadır. Bu zorlukları yaşayanlardan biri olan Habbab b.Eret, gördüğü işkence karşısında Hz. Peygamber (sav)’in Allah’tan yardım dilemesini talep eder. Bu talep karşısında Hz. Peygamber (sav) önceki ümmetlerin yaşadığı sıkıntıları anlatarak Allah’ın mutlaka dinini hâkim kılacağını, fakat mü’minlerin acele ettiğini; sabırsızlandığını ifade ettiği hadis-i şerif²¹ de İslâm tarihinde Allah’ın vaadini hatırlatan delillerden biri olarak yerini almıştır. Mehmed Âkif Ersoy da ilk Müslümanlar gibi zulüm altında olan milletin

15 Aktulum, *a.g.e.*, s.94.

16 *A.g.e.*, s. 101-102.

17 *Safahat*, s.602.

18 *A.g.e.*, s. 275.

19 *A.g.e.*, s. 551.

20 *A.g.e.*, s. 33.

21 İmâm Nenevî, *Riyazü’s-Sâlihîn: Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, tercüme ve şerh Yaşar Kandemir, İsmail Lütfi Çakan, Raşit Küçük, İstanbul, C.1, Erkam Yayınları, 2010, s.249. (Buhârî, Menâkıb 25. Ayrıca bk. Buhârî, İkrâh 1, Menâkıbu’l-ensâr 29, Ebû Dâvûd, Cihâd 97).

kurtuluşunu bu vaatte görür. Bu vaadin de çok yakın bir zamanda gerçekleşeceği- ne inanır. İslâm'ın galip geleceği vaadi burada dönüşerek milletin kurtuluş vaadi şekline gelmiştir. Genel olarak vaat kavramının şiirdeki bu yansıması “umut verme” olarak düşünülmüştür. Metinlerarası bağlamda sözelden özele geçildiğinde ise “hedef tayin etme”nin diriliği kendini gösterir. Bütün bir *Safahat*'ta ve hayatının tamamında Müslümanlar'ın tembelliğini, geri kalmışlığını dert edinen Âkif, Bedir Savaşı'ndaki gibi “gökten meleklerin indirilmesi”ni bekleyen bir yaklaşımla “umut” aşılamaz sadece. Âkif'in şiirlerinde ve şahsında hareketi esas alması hususuna dikkat edilmelidir. Âkif, “ilerle” komutu alan birer nefer olarak, vaadi hak etmek üzere sorumlulukların yerine getirilmesi gereğine vurgu yapar. Cân ve cânândan geçerek tek cân üzere Cennet vatanda vaat edilene ulaşınca ancak “vecd ile bin secde” etmek mümkün olur. Bu, “tek'de ‘çok’u, ‘çok’da ‘tek’i ya da ‘bir’i” gören ve gösteren bir ulvi ressamın bedenle ya da bedensiz çizdiği “bir rûh” tablosudur.²²

3.1.1.2. Hak

Vaat kavramı ile birlikte şiirin bütünü kuran bir şekilde “İstiklâl Marşı”nın ruhuna, özüne işlenen “hak” kavramı marşın ilk ve son kıtasında şöyle yer alır:

“Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl”

“Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet

Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl”

İslâm'da hak sahibi olmak, bir şeyde, bir konuda hakkı olmak kavramı insanların birbirleri arasında ve insanlarla muhatap olduğu her şeyle ilişkisinde bir ölçü getirir. Bu hususta Müslümanlar hak-hukuk noktasında birbirlerinin ve diğer “şey”lerin hakkına girmemeye çalışmakla yükümlüdürler. Fakat burada hakka girmek-hakkı olmak gibi ölçülerin yaratıcısı olan Hakk'a adeta Hakk'a tapmasının karşılığı olan istiklâli vermesi şeklinde bir niyaz söz konusudur. Nitekim varoluş mücadelesinde istiklâl hakkı, sadece, Hakk'a tapan millete vaat edilmiştir.

Yine marşta yer alan “olsun artık dökülen kanlarımız helâl” ifadesi de hak konusu ile bağlantılıdır. İslâm'da hakka tecavüz söz konusu olduğunda “hakkını helâl etmek” şeklinde durum karşısında gösterilen tavır o hakkın gasp edilişi ya da o haktan vazgeçilmesi ile ortaya çıkan mazuriyetin affı anlamına gelir. Şiirde bu husus, milletin hürriyeti için hayat hakkından vazgeçme durumunda dökülen kanların helâl edilmesi ile ilişkilendirilir. Fakat buradaki ilişkinin özünde mazuriyet yoktur; tam aksine gönül hoşluğu ile, seve seve can verilmiştir ve dökülen kanlar büyük bir coşku içinde helâl edilir. Bu yolla adetâ bir kutlama yapılır.

22 Musa Duman, “Âkif'in Allah'tan İstedigi...”, İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı: 41 Dize 41 Yorum, s.407.

Hak edilenin; vaadin arandığı bir diğer örnek *Safahat*'ın beşinci kitabı olan *Hâtıralar*'ın “Ey bunca zamandır bizi te'dîb eden Allah” şeklinde başlayan ilk şiirinde görülür.²³ Ezilen, inleyen İslâm âleminin anlatıldığı mısralarda Allah'ın dini için gösterdikleri çabaya rağmen içinde buldukları durumu hak etmediklerini ifade eden şair hak edilen istiklâli Allah'tan ister. Ecdadı gibi bu uğurda can veren neslin de yüzünü güldürecek tek şey hak ettiği; ona vaat edilen zaferdir.²⁴ Korku ve iman kavramları ile örülen çağrışımlar zinciri de vaat ve hak konusundaki girift yaklaşımı derinleştirir ve aynı zamanda netleştirir.

3.1.1.3. Korku

“İstiklâl Marşı”nda endişeyi bertaraf eden “Korkma!” nidasını bir teminat olarak kabul etmek mümkündür. Bu teminatın iman, tarihsel hak edilmişlik ve dua temelleri üzerine yükseldiği ifade edilir. Bu hak edişin “ilahî adaletin tecelli edişi” olarak “tarihsel hakedilmişlik”²⁵ mânâsı ilk okumada doğru kabul edilebilirse de metinlerarası düzlemde Allah'ın vaadine olan güven olarak düşünmek daha yerinde olur. Bu güven Kur'ân-ı Kerîm'de sözü geçen korkusuzluğun dünya boyutuna çekilmesiyle sağlanır. Bakara Sûresi'nin 62. âyetinde iman edip salih amel işleyenlerin ahiretteki mükafatlarından söz edilir ve “Onlar için herhangi bir korku yoktur. Onlar üzüntü çekmeyeceklerdir.”²⁶ denir. Yani şiirdeki “Korkma!” nidası ahiret inancının bir getirisi olarak dünyalık korkuları silip atar. Vatan için canını feda edenler muhakkak ki mükafatın muhatabı olacaklardır. Öyleyse bu gayenin sahipleri korkuyu gönüllerinden söküp atmalıdır. Burada bir bakıma uhrevi korkunun hatırlatılmasıyla dünyada vatani kaybetme korkusuna vatan için can vermenin ödül olduğu şerh düşülmüştür. Yani “Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun.”²⁷ ihtarını dikkate alarak hak üzere olan ve vaadi hak etmek için canlar feda eden milletin korkmasına gerek yoktur.

Öte yandan “Korkma!” nidası “korkunun ecele faydası yok”, “başa gelen çekilir” anlayışını da yerinden eder. Ölüm gelmişse korkmak çare olmayacaktır. Fakat millete vad edilen zafer vücut bulmadan ecel gelmeyecektir. Öyleyse korku ve ecel bu millet için bir arada var olamayacaktır.

3.1.1.4. İman

“İstiklâl Marşı”nın “nasıl böyle bir îmanı boğar?” ifadesinde geçen iman kavramı, İslâmî inanç manasına geldiği gibi zafere olan tam inanç manasını da barın-

23 *Safahat*, s. 276.

24 *A.g.e.*, s.276-278.

25 Mehmet Cemal Çiftçigüzeli-Mehmet Çetin, *TBMM'de İstiklâl Marşı ve Mehmet Âkif*, Ankara, Mehmet Âkif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı, 2002, s.18-19.

26 *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli*, s. 10-11.

27 “Teve Sûresi”, 119.âyet, *a.g.e.*, s. 193.

dırır. Bu iman ile cennet vatan için canlar feda edilir, dökülen kanlar helal edilir. Bu iman ile zafere iman edilir, gönüller itminan bulur.

Burada sözü edilen Fetih Sûresi ve Nasr Sûresi'nde tasvir edilen bir iman ve fetih vaadidir. Aslında fetih, gönülleri güven ve itminan duygusunun fethetmesi olarak, fethetme fiili de vatani canlar feda ederek savunma ve kurtarmaya dönüşmüş; metinlerarası bir düzleme çekilmiştir.

“Ordunun Duası”²⁸ adlı şiirde ifade edildiği gibi Allah’ı zikrederek itminan bulan imandır. Şiirde imanı, ölümden korkmayı ve Allah’ın vaadine olan güveni anlatan mısralar şöyledir:

*“Yılmam ölümden, yaradan, askerim;
Orduma, ‘gâzî’ dedi Peygamberim.
Bir dileğim var, ölürüm isterim:
Yurduma tek düşman ayak basmasın
‘Amîn!’ desin hep birden yiğitler,
‘Allâhu ekber!’ gökten şehidler.
Âmîn, âmîn, Allâhu ekber!”*

3.1.1.5. Yıldız ve Hilâl

“İstiklâl Marşı”nda metinlerarasılık bağlamında ‘iz’ler²⁹ taşıyan diğer kavramlar yıldız ve hilâldir. Yıldız bayraktaki yıldızı ifade ettiği gibi onun göğe doğru çekilmesiyle gökteki yıldızla benzemesini de yansıtır. Hem de her insanın bir yıldızı olduğu, o kayınca insanın öldüğü inancına da bağlı olarak bayrak milletin hayatını anlatan yıldızdır, denebilir.” Ayrıca “yıldız” ile gökteki yıldız yanında mecaz olarak baht, şans kastedilir. Yıldızı parlamak da şansını açılmak, üstün başarıya ulaşmak anlamına gelir.³⁰ Bayrağın milletin talihi olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Yıldızın sönmesi ya da parlaması “kader” kavramı ile ilişkili olarak da düşünülebilir.³¹

“İstiklâl Marşı”nda “nazlı” hilâl’in şiirin sonunda “şanlı” hilâle dönüşmesi gibi baştan sonra şiirdeki unsurların değişip dönüşerek “bir haller denizi”³² içinde yapı anlamı inşa etmesi de metni kendi içinde metinlerarası bir boyuta taşır. Şiirin

28 *Safahat*, s. 609.

29 “İz” kavramı ve bu kavramın yapıçözüm ve metinlerarası ilişkiler bağlamında bir uygulaması için, bkz. H.Akay, “Çankırı Hapisanesinden Mektuplar -2- Şiirinin Işığında Nâzım Hikmet ve Gazâlî”, *Hürriyet-Gösteri*, sayı: 235, Şubat- Mart 2002, s. 34-49.

30 Recep Duymaz, *Millî Mücadele’imiz ve İstiklal Marşı’mız*, İstanbul, 3F Yayınevi, 2008, s.62.

31 Kâzım Yetiş, “O Benim Milletimin Yıldızıdır, Parlayacak”, *a.g.e.*, s.133, Mehmet Kaplan’dan aktaran: Mustafa Özçelik, *Mehmet Âkif ve İstiklâl Marşı*, İstanbul, Sütun Yayınları, 2008, s.104.

32 Hasan Akay, “ ‘İstiklâl Marşı’nı Yeniden Okumak İçin Ön Tespitler...’”, *İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı*: 41 Dize 41 Yorum, İstanbul, Hat Yayınları, 2010, s.87.

sonunda, başında hayal edilen, beklenen, özlenen hakikate ulaşılmış olarak sunulan hâl de buna örnektir. “Metin adeta kendi içinden beslenmektedir, dalgalarından doğan deniz gibi!”³³ Metnin kendi içinde metinlerarası ilişkiler sergilemesine bir örnek de “istiklâl” kavramıdır. İstiklâlle başlayıp istiklâlle biten marşta “istiklâl kelimesi geçerse de zikredilmemiş bir istiklâl değişik motiflerle kendini hissettirir.”³⁴ Sancak, ocak, yıldız, kahraman, hür yaşamak, zincir vurmak, bendini çiğneyip aşmak, dağları yırtmak, namahrem eli değmek, doğacaktır, vaat, toprak, izmihlâl kavram ve ifadeleri istiklâli ilmek ilmek şiire işler.

3.1.1.6. Çelik Zırhlı Duvar

“İstiklâl Marşı”nın “çelik zırhlı duvar” ifadesinde duvar, ülke sınırlarında zırhları ile sıralanan gemilerin somut olarak çok sayıda ve sık bir düzenek halinde olduklarını ifade ettiği gibi buna bağlı olarak güç ve birliğe işaret eder. Düşmanın somut gücü Türk milletinin soyut; manevi gücü ile adeta karşılaştırılır ve üstünlüğü bir başka şiirinde Âkif şöyle anlatır:

“Kahraman orduyu seyret ki bu tehvide güler!

Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;

Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat iman?

Hangi kuvvet onu, başka, edecek kahrına ram?

Çünkü te'sis-i ilahi o metin istihkam.

Sarılır, indirilir mevki'-i müstahkemler,

Beşerin azmini tevkif edemez sun'-i beşer;

Bu göğüslerse Huda'nın ebedi serhaddi;

“O benim sun'-i bediim, onu çiğnetme” dedi.”³⁵

Böylece “Nasıl böyle bir imanı boğar/ Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?” ifadesinde de iman ve medeniyet canavarı arasındaki çarpışmanın “Huda'nın ebedi serhaddi” olan imanlı göğüslerin galibiyeti ile neticlendiğini/ neticeleneceğini görmek mümkündür. Metinlerarasılığın kurgulanmasını sağlayan bir diğer ifade “Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar/ Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var” mısralarının bütün olarak ele alınması ile ortaya çıkar. Kinayeli bir ifade olarak ele alındığında denilebilir ki, medeniyet canavarının (Garb'ın) algısı (afakı) gücü somut gerçeklikler (çelik zırhlı duvar) ile ölçecek kadardır. Fakat bunun karşısında yer alan “iman dolu göğüsler”dir ki hak uğruna can verirler ve somut ölçütleri hiçe sayarak vaat edilen zafere ulaşırlar.

33 Hasan Akay, “Metinlerarasılığın (H)ataları/ Metinlerarası İlişkiler Ders Notu”, FSMVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık 2014.

34 Orhan Okay, “Millî Marş ve Edebî Metin Olarak İstiklâl Marşı”, İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı: 41 Dize 41 Yorum, İstanbul, Hat Yayınları, 2010, s.73.

35 *Safahat*, s.408.

3.1.1.7. Cennet Vatan, Toprak, Şehadet

“İstiklâl Marşı”nın “Kim bu cennet vatan için olmaz ki feda?” mısraında ya-
lın olarak kelimelerin yansıttığı ifade vatanın cennete benzetildiğini gösterir. Fa-
kat metinlerarası boyutu ile mısranın (g)izi çözüldüğünde cennetle vatanın “eş”
bir şekilde ifade edilmesinde özel bir göndermeye rastlanır. Vatan, cennettir ve
iman dolu göğüsler “Allah mü’minlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (ve-
rilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü, onlar Allah yolunda savaşır, ö-
ldürürler, ölürler.”³⁶ âyeti düsturunca bir toprak parçasından öteye taşıdıkları
“cennet”leri için; cennet vatanları için kendilerini fedâ ederler. Bu, müminin şe-
hadet algısını da yansıtır. Müminler cennet için can verirler. Vatanın cennet vatan
olarak ifade edilmesi de bir bakıma şehitlerin hakikaten şehit olduğunun ve cen-
nete gittiğinin ilânıdır.

Öte yandan bu ifadeler geleceğe yönelik bir açılıma sahiptir. Allah’ın vaad-
inin gerçekleşeceğinden emin olan beden, şühedalar arasına karışacak ve öyle
olduğu hâlde vadin gerçekleştiğini hissedecek, bunu kutlayacaktır.

3.1.1.8. Vecd

“O zaman vecd ile bin secde eder başım” mısraındaki vecd kelimesi “tasav-
vuf”³⁷ ile bağdaştırılmıştır. Kendinden geçme hali, tasavvufta Allah aşkından du-
yulan coşkunluk ve haz hâlidir. Ama burada bu coşkunluk ve haz hâline sebep
zaferdir, ilahî aşk değildir. Vaade karşılık, vadin gerçekleşmesine karşılık bir
şükür söz konusudur.

3.1.2. Kapalı İlişkiler

3.1.2.1. Anıştırma – Telmih

Metinlerarasılıkta sıkça kullanılan biçimlerden biri olan “anıştırma” “İstiklâl
Marşı”nda yoğun olarak görülmektedir. Açıktan bir gönderme olmadığı için anış-
tırmayı okurun kendi birikimi ile bulması gerekir. Anıştırma alıntının “dolaylı bir
biçimi”dir.³⁸

“İstiklâl Marşı” duyguların sembollerle yansıtıldığı edebî bir metindir. Bu
durum klasik Türk edebiyatındaki mazmun anlayışıyla örtüşür. Metinlerarasılık
bağlamında bu durum değerlendirildiğinde daha çok anıştırma olarak ifade edilir.

3.1.2.1.1. Kızılık, Ocak, Şafak

Marşın ilk kıtasında girift anıştırmalar yer alır. Somut olaylar somut varlıklar
ve olaylar vasıtasıyla anlatılır. İlk olarak kızılık/kırmızılık ile oluşan anıştırmalar

36 “Tevbe Süresi”, 111. Âyet, *Kur’ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli*, s.191.

37 Duymaz, *a.g.e.*, s.83.

38 Aktulum, *a.g.e.*, s.113.

görülür. Şafak, güneş batarken gökyüzünde oluşan alacakaranlıktır. Günümüzde güneşin doğduğu zaman dilimi için kullanılan şafak kelimesinin asıl anlamı güneşin batış sürecindeki yansımadır.³⁹ Bayrağın al sancak olarak ifade edilmesi de grup vaktindeki güneşi hatırlatmaktadır ve böylece kırmızılık ön plana çıkarılmıştır.⁴⁰ Yurdun üstünde tüten en son ocağın sönmesi ifadesi de hem aile ocağı manasındadır hem de ateşin sönmesi hadisesini anırtır ki bu da kızılılıkla ilişkilidir. Ocağın, al sancağın sönmesi hezimetini çağırıştırır. Al sancak şafak vakti sona erdiğinde; yurt ise son ocak söndüğünde karanlığa, kimsesizliğe mahkûm olur. Burada bir tabiat olayı olan grubun kızılığının kayboluşu bayrağın kızılığının kaybolması olan sosyal/simgesel bir olaya⁴¹ dönüştürülür, tabiat olayı bağlam değiştirir. Dolayısıyla karanlık ve sönme hezimete, parlaklık ve kırmızılık zafere işaret eder. Aynı kırmızılık marşın son kıtasında yine şafak olarak yer alır. Burada şafak bilinen anlamı olan sabah vakti güneşin doğuş süreci anlamındadır. Hakk'ın vadettiği günler doğmuştur, artık hilal, şafakların dalgalanışı; dalga dalga karanlıkları boğup kainatı aydınlatışı gibi gökyüzünde zafer kazanmış bir eda ile dalgalanabilecektir. Akşam kızıllığı yerini karanlığa bıraksa da, sönse de bayrak sönmeyecektir.⁴² “Milletimin hayatına da gece mi hâkim olacak” diye endişe etmeye gerek yoktur.⁴³

“Göğün ocağı güneş kıyamete kadar sönmeyeceğine göre, bu milletin varlığının simgesel güneşi bayrak da sönmeyecek demektir.” ‘Bayrağın biçimsel dalgalanması’ ile şafağın değişen kırmızı tonlarında dalgalanması yer ve göğün “Hakk’a tapanlar adına bir ‘kader ortaklığı’ nı düşündürür. “Her sabah gün(eş) doğarken ve her akşam gün(eş) sönerken ufku kaplayan kan kırmızı atmosfer veya kızıl aydınlık, tabiat âleminde göklerin *sonsuzluğunun bir dalgalanmasıdır* ve bu dalgalanma, güneşin kıyamete kadar sönmeyeceğinin muştusunu îmâ ve ilân etmektedir.”⁴⁴

“ ‘Şafaklar’ sadece ‘şafak’ değildir, orada “bir al sancağın” var olduğu ve “yüzdüğü” görülmektedir; hareket hâlinindedir, dalgalanmaktadır; dolayısıyla şafaklar kadar kalıcıdır, sönücü değildir (ki bu, sönme vakti gelirse dünyanın da sonu gelmiş demektir.)”⁴⁵

“Tüten ocak” ev ve aile bağlamında hayatı çağırıştırır. Bu çağırışım yolu ile yurdun son ocağının sönmeyeceği söylenirken al sancağın da sönmeyeceği ifade edilir. Nitekim ocağın sönmesi hayat emaresinin kaybolması anlamını taşıdığı gibi al sancağın sönmesi de milletin hezimete uğraması, hayat hakkını yitirmesi

39 Duymaz, *a.g.e.*, s.60.

40 *A.g.e.*, s.61.

41 *A.g.e.*, s.61.

42 Zübeyde Kargılı, “İstiklâl Marşımızın Tahlili ve Önemi”, *Millî Eğitim Dergisi*, s.24.

43 Metin Karaörs, *Türk Şiirinde Çanakkale Zaferi ve İstiklâl Marşı'nın Anlam ve Önemi*, İstanbul, Beykent Üniversitesi Yayınları, 2010, s.19.

44 Hasan Akay, “Korkma!..”, *İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı: 41 Dize 41 Yorum*, s.110-111.

45 *A.g.m.*, s.106-107.

anlamına gelir. Ocak tütmesi ve sönmesi bağlam değiştirerek millete yönelik bir anıştırmaya araç olmuştur.

Ayrıca ocak kavramı “milletin bir tek ferdi” olarak da değerlendirilebilir. Milletinin ve ailenin bir tek ferdi, en son varlığı ve imanlı yüreğidir bu ocak. “Ocak, ‘îmanlı yürek’ten kinayedir.”⁴⁶ Öte yandan bu ifade “bu milletin her ferdi başlı başına bir millettir.” kabulünü de anıştırır. Bu nedenle son ocağın sönmesi milletin ve devletin sönmesi anlamına gelir ki kıyamete dek bu gerçekleşmeyecektir.⁴⁷

3.1.2.1.2. Al Sancak

Al sancağın sönmesi durumu da tüten en son ocağın sönmesi durumuyla ilişkilidir. “Kırmızı oluşu ile ateşe benzeyen bayrak ayrıca bu bağlamda tarihi anlam yükü ile direnişi, gücü, imanı temsil eder. Nasıl ateş sönerse aydınlattığı, ısıttığı her şey karanlık ve soğukta kalırsa bayrağın dalgalanışını yitirmesi; istiklâlin yitirilmesi de koca bir milleti çıkmaza sokacaktır.”⁴⁸ Son ocak sönmeden al sancağın da sönmeyeceği açıktır. İman ve direniş gücü ile donanmış olan yürek ordusu al sancağın sönmesini engelleyecek, her türlü zorluk aşılacaktır. Dolayısıyla son fert kalana kadar sancak taşınacaktır.

Bayrak kelimesi daha geniş bir manayı ihtiva ettiği için sancak kelimesinin şiirde kullanıldığı ifade edilmiştir. Sancağın “savaşlarda önde taşınan büyük bayrak” olması, “sancak-ı şerif” nedeniyle sancağın özel vasıflı bir “savaş bayrağı” olması dikkati çeker.⁴⁹ Bu bağlamda Türk bayrağı İslâm’ın sancağı olarak metinlerarası bir boyutta şiirde yer alır.

3.1.2.1.3. Hürriyet

“İstiklâl Marşı”nın yazıldığı dönemde vatan ve hürriyet kavramı pek çok fikir adamı ve sanatkâr tarafından benimsenmiş ve sloganlaştırılmıştır. Âkif’in bu kavramları iman süzgecinden geçirerek yeniden inşa ettiği ufkun zirvesi “İstiklâl Marşı”dır. Marşta tasavvur edilen vatan ve hürriyet, Namık Kemâl ve çağdaşlarının, Osmanlı veya Turan düşüncelerinin vatan ve hürriyet düşüncesinden farklıdır. İman, tarih, içinde bulunulan zaman, medeniyet adlı canavarın dönem içerisindeki konumu bu düşüncenin Âkif’te İslami bir damarda kuvvetlenmesini sağlamıştır.

Marşta geçen “ezelden beri hür yaşamış” olma durumu Türklerin tarihine dair anıştırmalar ihtiva etmektedir. Türk milletinin tarihte “hiçbir devirde devletsiz bulunmadığı” ve “Orhun Abideleri’nde de sık sık vurgulanan”⁵⁰ hürriyet düşkünü fit-

46 *A.g.m.*, s.116.

47 *A.g.m.*, s.117.

48 Mehmet Kaplan’dan aktaran: Mustafa Özçelik, *a.g.e.*, s.104.

49 Ali Kaytancı, *İstiklâl Marşı’mız ve Millî Ruh*, Malatya, Uğurel Matbaası, 1972.

50 Okay, “Millî Marş ve Edebî Metin Olarak İstiklâl Marşı”, *İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı*: 41 Dize 41 Yorum, s.73.

rat “İstiklâl Marşı”nda “Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.” mısraıyla hayat bulur. Ayrıca dağları yırtma ile Ergenekon Destanı anıştırılır.⁵¹ Metindeki dönüştürme tarihi olgu ve olaylar çerçevesindedir fakat Ergenekon Destanı’ndaki durum ya da Türklerin tarih boyunca bağımsız yaşamış olması ile İstiklâl Harbi döneminde bağımsızlık iddiası sebepler bakımından farklılaşır. Bu yaklaşımda milliyeti temele alan destan ve Türk milletinin bağımsızlığa milliyet temelli yaklaştığı iddiası Âkif’in iman temelli hürriyet anlayışı yolu ile eleştirilmiştir, diye düşünülebilir.

Öte yandan, istiklâline düşkün bir millete zincir vurulması güçtür. İstiklâl Harbi döneminde Türklerin istiklâl mücadelesinde iman ve tarihi tecrübe ile sahnede görünmesinin sebebi “medeniyet denen tek dişi kalmış canavar”ın haksız saldırısıdır. Tarihi arkaplan millete bu uğurda güç katar. “Zulmü alkışlıyamam, zâlimi aslâ sevemem;/ Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.../ Biri ecdâdıma saldırdı mı, hattâ, boğarım...”⁵² diyen bir milletin gücüdür bu güç. Burada da “hak” kavramı da anıştırılır. “Hakkı tutup kaldır[an]”⁵³ bir yaklaşımdır “kükremiş sel gibi” olmayı sağlayan, bentleri çiğneten ve enginlere sığmayıp dağları yırtan güç buradan gelir. Bu güç ve coşkunluk “Cenk Şarkısı”nda şöyle ifade edilir:

“Yerleri yırtan sel olup taşmalı!

Dağ demeyip, taş demeyip aşmalı!

Sendeki coşkunluğa el şaşmalı!”⁵⁴

Orta Asya’dan Anadolu’ya, Anadolu’dan Rumeli’ye, Rumeli’den Viyana kapılarına uzanan bir hareketin, fethin, gücün içkin bir şekilde yer aldığı tarih arkaplanı, burada bir ilerlemenin değil, mevcut noktanın savunmasıdır. Şimdi güç siper ötesine koşmada değil, siperleri korumadadır. Serhatleri “iman dolu” göğüslerle çizerek her şeyi direnmektedir.

3.1.2.1.4. Medeniyet-Canavar

“Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar” ifadesinde medeniyet kavramıyla Tanzimat dönemi itibariyle sadece ve tamamen Batı fikriyatına sahip olanların hâline telmih yapılır. Her hayrı Batı’da görmek, ait olduğu kültürden uzaklaşmak ve hatta küçümsemek, medeniyetin kaynağındaiken medeniyet beşiği diye Batı’ya hayran olmak bu hâlin yansımalarıdır. Eğitim için Batı’ya gidenlerden “Baticı” olarak dönenlerin kapalı bir şekilde eleştirildiği bu ifade açık ifade olarak da dönemi yansıtır. Âkif’in yaşadığı dönemde Müslümanlar hep Batı’nın baskı ve zulmü altındaydı. Canavarlık Batı’nın bu baskı ve zulüm özelliğini belirtir.

Medeniyet’in boğma fiili ile ilişkilendirilerek ifade edilmesi, Anadolu’da ca-

51 Duymaz, *a.g.e.*, s.67.

52 *Safahat*, s.377.

53 *A.g.e.*, s.377.

54 *A.g.e.*, s. 592.

navar kavramının “sürüye musallat olan ve masum kuzuları boğan kurt” olarak anlaşılması hadisesini hatırlatır.⁵⁵ Oysa buradaki canavar aynı boğucu özelliğe sahiptir fakat adı “medeniyet”tir. Adı sanı değişmiş ama işlevi aynı olan bu haksız boğucu güç, *Safahat*'ta çeşitli nitelemelerle gözükür. Bu nitelemeler, metinlerarasılık kuramı bağlamında türev ilişkilerinin bir parçasıdır.

3.1.2.2. Türev İlişkileri

“İstiklâl Marşı” “Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar” ve “Hangi çılgın bana zincir vuracakmış, şaşarım” mısraları ile medeniyetin kaynağı olduğu söylemini taşıyan ve haksız bir saldırı ile çılgınca Türk milletini esir edebileceğini zanneden Batı'yla küçümseme tavrı yardımıyla metinlerarası bir ilişki kurar. Küçümser, çünkü Âkif'e göre asıl medeni olan asr-ı saadettir. “ ‘Medenî’liği Batı'nın uygulamalarına ve toplumsal kimliğine yakıştıramama edası”⁵⁶ ile medeniyetin maskesi bir bir düşürülür. Fakat Âkif tek veçhesi ile Batı'yı görmez. Onun küçümsemediği fen ve teknoloji değil; inanç, ahlak ve diğer bütün değer algıları açınsındandır. O, Batı'yı zulüm veçhesi ile de küçümser ve hatta onu canavar görür.

Tek dışının kalmış olması da göğsü iman dolu insanların karşısında gücünü gün geçtikçe yitirini yansıtır. Çünkü o öyle bir güçtür ki “Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;/ Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz!/ Düşer mi tek taşı, sandın, harîm-i nâmûsun?/ Meğer ki harbe giren son nefer şehîd olsun.”⁵⁷ der. Medeniyet ise Âkif'in hep eleştirdiği İslam dışı ahlak özellikleri ve kötü amaçlar için kullanılan teknolojidir. Öte yandan “Canavarın tek dişi kalması, ihtiyarladığına işarettir.”⁵⁸ Gücü tükenmek üzeredir.

Bu canavara karşı duyulan his ise iğrenmedir. “ ‘Medeniyet’ denilen vahşet”⁵⁹ kanlar içinde bırakmıştır nice yurdu. O öylesine bir “maskara mahlûk”tur ki ancak yüzüne tükürülmeye layıktır. Asrın “maskeli vicdanı”dır.⁶⁰ Bu asrı şöyle anlatır Âkif:

*“Ah o yirminci asır yok mu o mahlûk-i asîl,
Ne kadar gözdesi mevcûd ise, hakkıyla sefil,
Kustu Mehmedciğin aylarca durup karşısına;
Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.
Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...”*

55 M. Fatih Andı, “Medeniyet Dediğin...”, İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı: 41 Dize 41 Yorum, s.270.

56 *A.g.m.*, s.276.

57 *Safahat*, s.321.

58 Duymaz, *a.g.e.*, s.71.

59 *Safahat*, s.186.

60 *A.g.e.*, s.187.

*Medeniyet denilen kahbe, hakikat, yüzüz.
 Sonra mel'undeki tahrîbe müvekkel esbâb,
 Öyle müdhiş ki: Eder her biri bir mülkü harâb.
 Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı;
 Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı;
 Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
 Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.
 Yerin altında cehennem gibi binlerce lâğam
 Atılan her lâğamın yaktığı; Yüzlerce adam.
 Ölüm indirmedi gökler, ölü püskürmedi yer;
 O ne müdhiş tipidir: Savrulur enkâz-ı beşer..
 Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak el, ayak
 Boşanır sırtlara, vâdilere, sağnak sağnak.
 Saçıyor zırha bürünmüş de o namerd eller,
 Yıldırım yayılımı tûfanlar, alevden seller.
 Veriyor yangını, durmuş da açık sînelere,
 Süri hâlinde gezerken sayısız tayyare.
 Top tüfekten daha sık gülle yağan mermiler..”⁶¹*

4. Sonuç

“İstiklâl Marşı” üslûbu, kavram ve ifadeleri ile sıradan bir okumanın ötesinde çeşitli okuma tarzlarına uygun bir metindir. Bu çalışmada görülmüştür ki metinlerarasılık kuramı da “İstiklâl Marşı”nı okurken önemli veriler elde etmeye hizmet etmektedir.

Açık ilişkiler bağlamında değerlendirilen vaat, hak, yıldız, hilâl, “Korkma!”, çelik zırlı duvar, iman, cennet vatan, şehadet, vecd kavram ve ifadeleri “İstiklâl Marşı”nın bir kısım göndermelerini oluşturmaktadır.

Kapalı ilişkiler bağlamında değerlendirilen kızzılık, ocak, şafak, al sancak, “medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar” kavram ve ifadeleri ise anıştırma yolu ile şiirde dikkat çekilen hususları ifade eder.

Türev ilişkileri bağlamında değerlendirilen “Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar” ve “Hangi çılgın bana zincir vuracakmış, şaşarım” mısraları, marşın Batı ile ilgili metinlerarası verilerini barındırmaktadır.

Sonuç olarak, “İstiklâl Marşı” anlam derinliğinin yansıtılması gayesi ile metinlerarası ilişkiler bağlamında farklı bakışların incelemesi gereken, her bakışın farklı veriler elde edebileceği bir eserdir.

61 *Safahat*, s.407-408.

Kaynakça

Akay, Hasan, “Çankırı Hapisanesinden Mektuplar -2- Şiirinin Işığında Nâzım Hikmet Ve Gazâlî”, *Hürriyet-Gösteri*, Sayı: 235, Şubat- Mart 2002, S. 34-49; Şiiri Yeniden Okumak, Kitabevi Yay., İstanbul Aralık 2003, S. 113-159.

Akay, Hasan, “*Metinlerarasılığın (H)Ataları/ Metinlerarası İlişkiler Ders Notu*”, Fsmvü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık 2014.

Akay, Hasan, “İstiklâl Marşı’nı Yeniden Okumak İçin Ön Tespitler”, *İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı: 41 Dize 41 Yorum*, İstanbul, Hat Yayınları, 2010, S.81-96.

Aktulum, Kubilây, *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara, Öteki Yayınları, 1999.

Andı, M. Fatih, “Medeniyet Dediğin...”, *İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı: 41 Dize 41 Yorum*, İstanbul, Hat Yayınları, 2010, S.267-278.

Bilgin, Azmi, “İstiklâl Marşı Üzerine Yapılan Çalışmalar”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi (2007), C. Xxxvii, İstanbul 2009, S. 22-34.

Çiftçiğüzeli, Mehmet Cemal -Mehmet Çetin, *Tbmm’de İstiklâl Marşı Ve Mehmet Âkif*, Ankara, Mehmet Âkif Ersoy Fikir Ve Sanat Vakfı, 2002.

Duman, Musa, “Âkif’in Allah’tan İsteddiği...”, *İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı: 41 Dize 41 Yorum*, İstanbul, Hat Yayınları, 2010, S. 405-416.

Duymaz, Recep, *Milli Mücadele’miz Ve İstiklal Marşı’mız*, İstanbul, 3f Yayınevi, 2008.

Ersoy, Mehmet Âkif, *Safahat: Eski Ve Yeni Harflerle Karşılaştırmalı Nesir Ve Safahat Dışında Kalmış Şiirler*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, 3. Bsk., İstanbul, İz Yayıncılık, 2009.

İmâm Nevevî, *Riyazü’s-Sâlihîn: Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, Tercüme Ve Şerh Yaşar Kandemir, İsmail Lütfi Çakan, Raşit Küçük, İstanbul, C.1, Erkam Yayınları, 2010.

Karanlıktagezer, Nusret, “İstiklal Marşı’nın Doğuşu: Türk Tarih Destanı”, *Milli Eğitim Dergisi*, Ankara, 1986, Sy.70, S.9-14.

Karaörs, Metin, *Türk Şiirinde Çanakkale Zaferi Ve İstiklâl Marşı’nın Anlam Ve Önemi*, İstanbul, Beykent Üniversitesi Yayınları, 2010.

Kargılı, Zübeyde, “İstiklal Marşımızın Tahlili Ve Önemi”, *Milli Eğitim Dergisi*, S.15-30.

Kaytancı, Ali, *İstiklâl Marşı’mız ve Millî Ruh*, Malatya, Uğurel Matbaası, 1972.

Koçyiğit, Demet, *Safahat’ta İnsanın Zaman, Mekân Ve Eşya İle İlişkisi*, Ya-

yımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

Kur 'ân-I Kerîm Açıklamalı Meâli, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.

Okay, M. Orhan, "İstiklâl Marşı", *Dia*, C. 23, İstanbul, 2001, S. 355-356.

-----, "Safahat", *Dia*, C. 44, No. 35, İstanbul, 2008, S. 442-444.

-----, "Millî Marş Ve Edebî Metin Olarak İstiklâl Marşı", *İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı: 41 Dize 41 Yorum*, İstanbul, Hat Yayınları, 2010, S.71-80.

Özçelik, Mustafa, *Mehmet Âkif Ve İstiklâl Marşı*, İstanbul, Sütun Yayınları, 2008.

Taşcıoğlu, Yılmaz, "Cânı Cânânı Bütün Vârimı Alsın Da Hüdâ", *İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı: 41 Dize 41 Yorum*, İstanbul, Hat Yayınları, 2010, S.377-384.

Yetiş, Kâzım, "O Benim Milletimin Yıldızıdır, Parlayacak", *İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı: 41 Dize 41 Yorum*, İstanbul, Hat Yayınları, 2010, S.129-136.

